

Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft.

Demográfiai elemzés következtetései és stratégiai feladatok

Kiadvány

Local people and local products without borders

HUSRB/23S/31/038

LP2WB

A bácsalmási járás demográfiai helyzetének változása

A Bácsalmási járás és Bácsalmás város demográfiai vizsgálata egyértelműen igazolja, hogy a térség népességi folyamatai tartós, strukturális átalakulást mutatnak, amelyek hosszú távon meghatározzák a települések gazdasági, intézményi és társadalmi működőképességét. A 2000 utáni időszak adatai alapján nem átmeneti demográfiai ingadozásról, hanem **stabilan fennálló népességcsökkenési pályáról beszélhetünk**, amely a természetes fogyás, az elöregedés és a migráció együttes hatásából ered.

A helyzetelemzésből az is egyértelműen kirajzolódik, hogy a demográfiai folyamatok egymást erősítő mechanizmust alkotnak. A fiatalok elvándorlása csökkenti a gyermekvállalási korú népesség számát, ami alacsonyabb születésszámhoz vezet. Az alacsony születésszám tovább gyorsítja az elöregedést, a halálozások arányának növekedésében közben játszik, hogy az aktívkorúak stressztűrése véges, az idős lakosság mellett egyre nagyobb ezen korosztály halálozása. Mindezek révén együttesen a természetes fogyás tartósan fennmarad. Ez az úgynevezett demográfiai spirál olyan önfenntartó folyamatot hoz létre, amely külső beavatkozás nélkül hosszú távon a népesség további tartós csökkenését eredményezi. A legfőbb következtetés, hogy a demográfiai stabilizáció nem érhető el kizárólag betelepülési programokkal; a természetes reprodukció feltételeinek javítása kulcskérdés.

Elmondható, hogy az elöregedés következményei többszintűek. Demográfiai szempontból a magas idős korú arány önmagában is növeli a halálozások számát, ami tovább erősíti a természetes fogyást. A gyermekkorú népesség alacsony aránya pedig a jövőbeni születésszám további csökkenését vetíti előre, hiszen a szülőképes korba lépő generációk létszáma már most alacsonyabb. Ez azt jelenti, hogy az **elöregedés nemcsak jelenlegi állapot, hanem a jövőbeli népességcsökkenés előrelézője is.**

LP2WB

Az előregedés tehát nem elszigetelt demográfiai mutató, hanem a térség egész működését meghatározó strukturális kihívás. A korösszetétel torzulása hosszú távon befolyásolja a gazdasági teljesítményt, a társadalmi kohéziót, az intézményi fenntarthatóságot és a települési fejlesztések irányát.

A **térség fejlesztéspolitikájának kettős irányban kell gondolkodnia**. Egyrészt alkalmazkodnia kell az idősödő társadalom realitásához, erősítve az egészségügyi és szociális ellátórendszert, valamint támogatva az aktív idős kor programjait. Másrészt célzott intézkedésekkel ösztönöznie kell az aktív korú népesség megtartását és bevonását, különös tekintettel a fiatal családokra és a képzett munkaerőre. A demográfiai alkalmazkodás és a fiatal generációk megerősítése csak együttesen képezhetik a térség hosszú távú stabilitásának alapját.

A természetes fogyás vizsgálatából megállapítható, hogy

- A természetes fogyás strukturális jellegű, ezért **rövid távú intézkedésekkel nem fordítható meg**. A stratégiai tervezésnek hosszú távú, generációs perspektívában kell gondolkodnia.
- A demográfiai spirál valós és önfenntartó mechanizmus, amely **külső beavatkozás nélkül tovább mélyül**. Az előregedés növeli a halálozást, a fiatalok hiánya csökkenti a születésszámot, ami tovább gyorsítja a népességsökkenést.
- A **családpolitikai és gazdaságfejlesztési eszközöket összehangoltan kell alkalmazni**, mivel önmagában egyik sem képes érdemi fordulatot hozni.
- A **fiatal, gyermekvállalási korú népesség megtartása stratégiai prioritás**, mert nélkülük a természetes fogyás üteme nem mérsékelhető.
- A **tervezésnek számolnia kell tartós népességsökkenési forgatókönyvvel is**, vagyis szükséges egy adaptív, demográfiai realitásokhoz illeszkedő fejlesztési modell kialakítása.

A stratégiai beavatkozások sikeressége attól függ, hogy képesek-e egyidejűleg kezelni a korstruktúra torzulását, a fiatal korosztály csökkenését és a hosszú távú reprodukció feltételeinek javítását.

LP2WB

A migráció vizsgálatából levonható stratégiai következtetések

- A pozitív migráció elsősorban **térségi átrendeződést jelent**, nem valódi demográfiai növekedést, ezért csak részleges stabilizáló hatással bír.
- **Bácsalmás centrumfunkciója valós erőforrás, amelyre fejlesztéspolitikai eszközként** lehet építeni, különösen a szolgáltatási és intézményi szerepkör erősítésében.
- **A migráció önmagában nem képes ellensúlyozni a természetes fogyást**, ezért nem tekinthető elsődleges demográfiai megoldásnak.
- **A népességmegtartás fontosabb, mint a belső átcsoportosítás**, vagyis a stratégia fókuszának az aktív korú lakosság helyben tartására és bevonzására kell irányulnia.
- **Célzott migrációs vonzerő kialakítása szükséges**, különösen fiatal családok, munkaképes korú lakosság és képzett munkaerő számára (lakhatás, munkahely, szolgáltatások összehangolt fejlesztésével).
- **A centrum–periféria együttműködés erősítése kulcsfontosságú**, mert a járási szintű stabilitás csak akkor biztosítható, ha a kisebb települések teljes kiürülése elkerülhető.

Bácsalmás térségi központi szerepe fontos stabilizáló tényező, azonban a demográfiai trendek megfordításához nem elegendő pusztán a belső migrációra építeni. A népesség stabilizációja csak akkor érhető el, ha **a centrumfunkció erősítése együtt jár a gazdasági lehetőségek bővítésével, a fiatal korosztály megtartásával és a térség külső vonzerejének növelésével.**

LP2WB

A szerkezeti humántőke-veszteség stratégiai következtetései

- A fiatalok elvándorlása nem egyszerű népességcsökkenés, hanem **strukturális humántőke-veszteség**, amely gazdasági, demográfiai és társadalmi szinten egyaránt hat.
- A **fiatal korosztály megtartása** a természetes fogyás mérséklésének előfeltétele, mivel nélkülük a születésszám nem növelhető érdemben.
- A gazdaságfejlesztési stratégia központi eleme kell legyen a **fiatal munkavállalók számára vonzó munkahelyek teremtése**, különösen a képzett, versenyképes tudással rendelkező csoport számára.
- **Lakhatási és életminőségi tényezők integrálása** szükséges a fejlesztéspolitikába, mivel a fiatal családok letelepedési döntéseit nem kizárólag a munkaerőpiac, hanem a szolgáltatások, közösségi terek és infrastruktúra minősége is befolyásolja.
- **Életpálya-alapú megközelítés** indokolt, amely az oktatás–pályakezdés–családalapítás–stabil foglalkoztatás láncolatát egységben kezeli.
- A **visszatelepülés ösztönzése** stratégiai lehetőség, különösen a felsőfokú végzettséget szerzett, de a térséghez kötődő fiatalok esetében.

Összességében megállapítható, hogy a fiatalok helyben tartása nem csupán demográfiai kérdés, hanem a térség hosszú távú gazdasági versenyképességének, társadalmi megújulási képességének és intézményi fenntarthatóságának alapfeltétele. Amennyiben a fiatal generációk megtartása nem válik a fejlesztéspolitika központi prioritásává, a természetes fogyás és az előregedés folyamata tovább gyorsul, és a térség alkalmazkodóképessége tartósan gyengülhet.

LP2WB

Az intézményi és gazdasági alkalmazkodási kényszerből levonható stratégiai következtetések

- A demográfiai változások tartós intézményi újratervezést tesznek szükségessé, amelyben a kapacitásbővítés helyett a rugalmas működés és többfunkciós intézményi modellek kerülnek előtérbe.
- **Az oktatási rendszer térségi szerepének erősítése indokolt** (közösségi, képzési és élethosszig tartó tanulási funkciók integrálásával), hogy az intézmények a csökkenő gyermeklétszám mellett is fenntarthatók maradjanak.
- **Az idősgondozás fejlesztése stratégiai ágazattá válik**, amely nemcsak szociálpolitikai feladat, hanem potenciális foglalkoztatási és szolgáltatásfejlesztési lehetőség is.
- **A gazdaság alkalmazkodóképességének növelése kulcskérdés**, különösen a munkaerőhiány kezelésében, a képzési rendszerek és a helyi vállalkozások együttműködésének erősítésével.
- **A fejlesztéspolitikának a „kevesebb lakos – fenntarthatóbb működés” logikájára kell épülnie**, vagyis a szolgáltatások minőségének megőrzésére kisebb népesség mellett is.
- **A térségi együttműködések szerepe felértékelődik**, mivel a szolgáltatások hatékony fenntartása egyre inkább több település közös működésére épülhet.
- **A stabilizáció nem passzív alkalmazkodást jelent**, hanem tudatos, előrelátó tervezést, amely a demográfiai trendeket kiindulópontként kezeli.

A demográfiai változások következtében kialakult intézményi és gazdasági alkalmazkodási kényszer hosszú távon egy új településfejlesztési paradigmát tesz szükségessé. A jövőbeni fejlesztéseknek egy „alkalmazkodó települési modellre” kell épülniük, amely nem a népességnövekedés feltételezéséből indul ki, hanem a tartósan csökkenő és idősödő népesség mellett is fenntartható, rugalmas és élhető települési működést célozza meg.

LP2WB

A kettős szerepből (egyszerre tölti be a járási központ szerepét, miközben regionális és országos léptékben periférikus helyzetben van) levonható stratégiai következtetések

- Bácsalmás fejlődése **térségi kontextusban értelmezhető**, nem önálló városi növekedési modellként. A stratégiai tervezésnek járási léptékben kell gondolkodnia.
- A **centrumfunkció tudatos erősítése szükséges**, különösen az oktatási, egészségügyi, kereskedelmi és közigazgatási szolgáltatások stabil fenntartásával és fejlesztésével.
- A periférikus helyzetből fakadó hátrányok mérséklése érdekében **javítani kell a kapcsolódásokat** – közlekedési, gazdasági és digitális értelemben egyaránt – a nagyobb regionális központok felé.
- A **térségi együttműködés stratégiai erőforrássá válik**, mivel a szolgáltatások fenntarthatósága és a gazdasági életképesség egyre inkább több település közös működésén alapul.
- A településnek **integráló szerepet kell vállalnia**, amelyben nem versenytársa, hanem szervezője és szolgáltató központja a környező falvaknak.
- A **centrumszerep demográfiai stabilizáló tényező**, mivel a szolgáltatások koncentrációja lassíthatja az elvándorlást és növelheti a helyben maradás esélyét.
- A **fejlesztéspolitika célja nem a nagyvárosi modell másolása**, hanem egy fenntartható kisvárosi-térségi központ modell kialakítása, amely a helyi adottságokra épít.

Bácsalmás jövője nem elszigetelt városi fejlődési pályában, hanem térségi központi szerepének tudatos megerősítésében rejlik. A centrum–periféria kettősség nem csupán korlát, hanem stratégiai lehetőség is: a település akkor válhat stabil és fenntartható fejlődési pólussá, ha integráló, szolgáltató és együttműködési csomópontként működik a járási térség egészében.

LP2WB

Helyzetelemzés összegzése

A helyzetelemzés alapján a Bácsalmási járás demográfiai folyamatai egyértelműen **előregedő, fogyó és szerkezetileg átalakuló térség képét** mutatják. A népességsökkenés fő oka nem a migráció, hanem a kedvezőtlen korstruktúra és a tartós természetes fogyás. A migráció csupán lassítja, de nem fordítja meg a trendet.

A stratégiai tervezés szempontjából a legfontosabb következtetés, hogy a térség jövője nem a népességnövekedés visszaállítására, hanem:

- a demográfiai alkalmazkodásra,
- a fiatal korosztály megtartására,
- az aktív korú népesség erősítésére,
- valamint az idősödő társadalom fenntartható ellátására

építhető.

A demográfiai folyamatok így nem csupán háttéradatként értelmezendők, hanem a térség teljes gazdasági és társadalmi stratégiájának meghatározó keretfeltételeiként.

A helyzetelemzésben feltárt adatok és információk alapján megállapítható, hogy a rendszerváltás óta Bácsalmás folyamatos népességsökkenéssel küzd, amelyet a természetes fogyás és az elvándorlás együttesen alakít. Bácsalmás népességsökkenésének egyik legmeghatározóbb oka a természetes fogyás, vagyis az a jelenség, hogy a születések száma tartósan elmarad a halálozásokétól. Bácsalmás népességsökkenésének másik meghatározó oka az elvándorlás, vagyis az a folyamat, amelynek során tartósan többen hagyják el a települést, mint ahányan letelepednek ott.

Bácsalmás jövőképe szempontjából a legkritikusabb kérdés az, hogy a város képes-e megtartani és visszavonzani azokat az emberi erőforrásokat, amelyek a helyi gazdaság, közszolgáltatások és közösségi élet hosszú távú stabilitását adják.

A fejlesztési stratégia ezért három, egymást erősítő pillérre épül:

1. Demográfiai és humánerőforrás pillér: a fiatalok elvándorlásának csökkentése és a fiatal értelmiség bevonása (a dokumentum részletes fókusza).

LP2WB

2. Helyi gazdasági-társégi pillér: munkahelyteremtés és gazdasági diverzifikáció, a térségi együttműködések és helyi vállalkozói ökoszisztéma fejlesztése.
3. Élhetőségi-közösségi pillér: életminőség, szolgáltatások, identitás és közösségi részvétel erősítése (különösen a fiatal generációk bevonásával), amely tartósan „helyben tart” és vonzóvá tesz.

A három pillér együtt adja azt a logikát, hogy Bácsalmás ne egyszeri projektek sorozataként kezdjen fejlődni, hanem mérhető célokkal, egymásra épülő beavatkozásokkal egy fenntartható, rugalmas települési rendszer irányába mozduljon el. A stratégia működési elve egy egyszerű, de következetesen végig vihető hármas:

- **Megtartás:** a helyi fiataloknak legyen reális életpálya-képük Bácsalmáson (munka, fejlődés, közösség, perspektíva).
- **Bevonzás:** a város legyen képes kívülről is célcsoportokat vonzani (táv munkások, fiatal szakemberek, vállalkozók), akik új tudást, kapcsolatrendszert és foglalkozást hoznak.
- **Megerősítés:** a bevonzott és megtartott humán erőforrásra épülve erősödjön a helyi gazdaság, a szolgáltatások színvonala és a közösségi élet minősége.

Bácsalmás stratégiai fejlesztési koncepciójának kiemelt pillére a fiatalok helyben tartására és a fiatal értelmiség bevonására épül, amely a település jövőbeni humán erőforrásának (a lakosság tudás- és munkaképességének összessége) megerősítését célozza. Az első pillér központi gondolata, hogy a város hosszú távú fenntarthatósága azon múlik, képes-e perspektívát kínálni a fiatal generáció számára: legyen értelme itt tanulni, dolgozni, vállalkozni és közösséget építeni. Ugyanakkor a stratégiai tervezés során egyértelművé válik, hogy a fiatalok megtartása önmagában nem elegendő feltétele a demográfiai és gazdasági stabilizációnak. A fiatalok döntéseit ugyanis alapvetően befolyásolja az a társadalmi és gazdasági környezet, amelyet az aktív korú lakosság élethelyzete határoz meg.

LP2WB

Bácsalmás város hosszú távú fejlődési stratégiájának egyik legmeghatározóbb eleme az aktív korú lakosság – a 25 és 60 év közötti népesség – életminőségének javítása.

A település társadalmi fenntarthatósága csak akkor valósulhat meg, ha a stratégia nemcsak a fiatalok indulását és az aktív korú lakosság stabil élethelyzetét támogatja, hanem az időskor biztonságát és méltóságát is garantálja. Egy város valódi élhetősége ugyanis abban mérhető, hogy lakói életük teljes ciklusa során képesek-e helyben maradni, közösségben élni és aktív szereplői maradni a társadalomnak. Ez a pillér ezért nem különálló szociális programként jelenik meg, hanem az előző két pillér természetes folytatásaként: míg az első pillér a jövő generációját erősíti, a második a munkaképes társadalmat stabilizálja, addig a harmadik pillér az életpálya kiteljesedésének szakaszára, az időskorra fókuszál. Ez a megközelítés generációs egyensúlyt hoz létre, amelyben minden korosztály egymást erősítő szereplővé válik a település fejlődésében.

Összességében elmondható, hogy az előregedő társadalom nem egyetlen probléma, hanem több, egymást erősítő demográfiai és társadalmi folyamat eredménye: alacsony termékenységi ráta, elvándorlás, növekvő élettartam, munkaerőpiaci átalakulás és közösségi struktúrák gyengülése. Emiatt nem egyetlen intézkedés, hanem integrált, több szinten működő stratégia képes lassítani vagy részben megfordítani a folyamatokat.

LP2WB

Az előregedést nem lehet kizárólag demográfiai eszközökkel megállítani. **A siker kulcsa egy olyan operatív intézkedésekből álló integrált fejlesztési stratégia megalkotása, amely**

- **figyelembe veszi a demográfiai, gazdasági és társadalmi tényezőket,**
- **a gazdasági biztonság megteremtésére és fenntartására törekszik,**
- **megerősíti a közösségi kapcsolatokat,**
- **mentális jólétet biztosít,**
- **elmélyíti a helyi identitás tudatát,**
- **elősegíti a generációk közti és az állami-civil-gazdasági szektorok közti tartós és hatékony együttműködéseket**
- **és kihasználja a település fejlesztésére irányuló pályázati lehetőséget komplex programként.**

JOGI NYILATKOZAT

Ez a dokumentum az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósult meg a Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia együttműködési program által. A dokumentum tartalmáért teljes mértékben (a) <Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság > vállalja a felelősséget, és az semmilyen körülmények között nem tekinthető az Európai Unió és / vagy a programot Irányító Hatóságnak állásfoglalását tükröző tartalomnak.

LP2WB

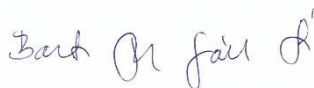
Tisztelt Olvasó!

Barta Tiborné Gáll Ágnes vagyok, a Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. ügyvezetője, a bácsalmási közfoglalkoztatási program vezetője, aki közel 20 éve dolgozik Bácsalmásért. Az eddigi munkatapasztalataim alapján azt látom, hogy a hátrányos helyzetű térségben található, periférikus elhelyezkedésű településen a társadalmi-gazdasági kapcsolatok minden erőfeszítés ellenére stagnálnak, negatív irányban haladnak. Legsúlyosabb probléma a település lakosságának csökkenése és elöregedése.

Az LP2WB projekt keretében demográfiai kutatás keretében elkészült egy átfogó helyzetelemzés, amelyből számos, hasznos következtetést sikerült levonnunk. Összegyűjtésre kerültek a település, a térség demográfiai adatai, meghatározásra kerültek az ebből levonható következtetések, majd ezekre építve stratégia került megfogalmazásra.

Egy hátrányos helyzetben lévő járásban, az ország központjaitól távol, a határmentén nagyon nagy kihívás a negatív folyamatok megállítása, a fejlődés megindítása. Azt tapasztaltuk az elemzésből, hogy a demográfiai folyamatok módosítása alapvető az egyéb fejlesztések megindításához. Ha nincs kivel, nincs kiért fejleszteni, akkor a település nagyon rossz irányba fog sodródni.

A stratégiában meghatározásra került, hogy a probléma összetett, szinergikus hatást fejt ki a közigazgatásra, a gazdasági életre, a szolgáltatásokra. Komplex beavatkozásra van szükség, amelynek középpontjában az EMBER áll, aki itt él, itt szeretne maradni, vagy ide kíván telepedni.

A kiadvány

az Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia Program által támogatott
Local people and local products without borders (LP2WB) pályázati projekt
keretében valósult meg!

A kiadványt kiadta:

Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft.